

Народнае бортніцтва

Лясное бортніцтва ў Лельчыцкім раёне з лістапада 2017 года мае статус нематэрыяльнай культурнай каштоўнасці. І гэта нездарма: ў раёне больш за 100 бортнікаў, якія даглядаюць пчол у лесе не дзеля мёду, а падтрымліваюць архаічны промысел продкаў. Захоўваюць у лесе вуллі-калоды, а таксама інструменты, зробленыя ўласнымі рукамі або заказаныя для вырабу такіх калод; берагуць і карыстаюцца прыстасаваннямі для пад'ёму на дрэвы, розным начыннем для догляду і лекавання пчол. Бортнікі занепакоены, як і ўсе пчаляры ў свеце, тым, што пчолы сталі гінуць. Беларускія вучоныя адгукнуліся і заняліся вывучэннем праблемы.

Сакрэты бортнікаў

Бортніцтва на Палессі захавалася з даўніх часоў. А вопытныя пчаляры (некаторым ужо больш за 80 гадоў) перадаюць борці ў спадчыну сваім дзецям і ўнукам (нават дораць на вяселле), навучаючы іх калоднаму пчалярству. Яны дзеляцца сваімі ведамі і тым самым захоўваюць старадаўнюю традыцыю.

Адметная асаблівасць Лельчыцкага краю ў тым, што там захаваліся ўнікальныя абрады, рамёствы і промыслы. Таму невыпадкова ў раёне працавала сапраўдная экспедыцыя, у якую ўвайшлі фатографы, бортнікі, навукоўцы Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, прадстаўнікі СМІ.

Сусветны дзень пчол, аб'яўлены ААН, адзначаецца 20 мая

Члены гэтай групы пераследвалі розныя мэты: збіралі матэрыял пра лясное бортніцтва на прыкладзе Лельчыцкага раёна для далейшай перадачы яго ў ЮНЕСКА і ўнясення гэтага элементу ў Спіс нематэрыяльнай спадчыны ўжо на міжнародным узроўні; вивучалі палескую пчалу, іншых насякомых; збіралі інфармацыю.

Мы даведаліся: асноўнае, што павінен памятаць сапраўдны бортнік, — трэба класці мох з балота ў ніжнюю частку калоды, наверх — крушыну і багну. Гэта для аховы борці ад інфекцый і насякомых, а яшчэ каб прыцягнуць пчол. Калоду

неабходна праціраць, каб не было павуціння і смецця. Так рабілі нашы продкі спакон вякоў. Пачыналі на Міколіным тыдні, а заканчвалі на Міколу, 22 мая. Такія борці лёгка знойдзе пчаліная сям'я: разведка, якая вызначыць вулей, потым прывядзе туды матку з роём.

Бортнік абавязкова пакідаў пазнаку на ствале дрэва (на мове пчаляроў гэта называецца “закарыць сякерай”), каб ніхто іншы не займаў яго.

Раней калоды выраблялі прыкладна за тыдзень, а зараз з дапамогай бензапілы можна зрабіць вулей і за адзін-два дні. Дрэва трэба выбіраць старое, трухлявае, тады пчолы лепш садзяцца. Адзін раз на тыдзень неабходна рабіць аб'езд, каб паглядзець, ці няма якіх насякомых, ці не пашкодзаны непагадзю борці. Варта памятаць, што пчолы не любяць п'яных, таму з імі трэба працаваць толькі ў цвярозым стане.

Традыцыя ляснога пчалярства ў Лельчыцкім раёне сапраўды жыве, таму што ў гэты старадаўні промысел актыўна ўцягваецца і моладзь.

Навуковы погляд

Алег Прышчэпчык, загадчык лабараторыі наземных беспазваночных жывёл, кандыдат біялагічных навук, дацэнт Навукова-практычнага цэнтру Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі па біярэсурсах, які ўдзельнічаў у экспедыцыі ў Лельчыцах, распавёў:

— Гэта быў першы падобны вопыт. Склалася добрая кампанія: Анатоль Кулак, даследчык шкоднікаў лесу; маладыя вучоныя, спецыялісты на мухах і матылях. Даследаванні 1960-х гадоў паказалі, што палескія пчолы не адрозніваюцца ад іншых беларускіх. Яны толькі прыстасоўваюцца да кліматычных умоў, пад зімоўку. Нашых пчол неабходна захаваць, бо існуе пагроза іх выцяснення ўкраінскімі і каўказскімі. І бортніцтва садзейнічае гэтай добрай справе. А мёд з борцяў — самы карысны, таму што робяць яго пчолы з ляснога разнатраўя.

Акрамя таго, Палескі рэгіён вылучаецца сярод іншых асабліва высокай

відавой разнастайнасцю насякомых. Гэта звязана і з яго паўднёвым становішчам, рознымі прыроднымі ўмовамі Палесся, і з добрай захаванасцю асобных хвояў. Мы правялі комплексныя даследаванні біязнастайнасці насякомых, у тым ліку шкоднікаў лесу. У Глушкавічах было выяўлена паселішча самага буйнога жука Беларусі — чырванакніжнага жука-аленя. Таксама нас уразіў унікальны ландшафт грапітных кар'ераў гэтага раёна. У далейшым мы спадзяемся знайсці там рэдкія віды насякомых. Уначы мы лавілі казурак на святло магутнай лямпы, якая працуе ад генератара. За ноч прыляцела каля 50 відаў матылькоў, жукоў, блашчыц і іншых насякомых. Сярод іх вялікімі памерамі і неардынарнай знешнасцю вылучаліся ліпавы, сасновы, глазчаты і таполевы бражнікі. У вялікай колькасці ляцелі шкоднікі хвоі — сасновыя коканапрады. Сярод матылькоў, выяўленых у гэтым кутку Беларусі, была і серабрыстая чубатка — даволі рэдкі від, гусеніцы якога развіваюцца на дубах. Від ахоўваецца ў некаторых краінах Еўропы.

Мы таксама фіксавалі ў розных месцах раёна наступствы паражэння хвоі вяршынным караедам, які сёння на Палессі з'яўляецца шкоднікам нумар адзін. На часовых складах драўніны былі выяўлены і іншыя віды шкоднікаў, а таксама карысныя драпежныя і паразітычныя казуркі, якія стрымліваюць рост колькасці шкоднікаў. Частка сабранага матэрыялу папоўніць калекцыйны фонд Акадэміі навук.

Я ацэньваю паездку станоўча. Есць перспекывы, многія людзі зацікавіліся праблемай захавання пчол, а мы атрымалі добры палявы вопыт і ў наступны раз зможам правесці экспедыцыю хутчэй, больш рацыянальна і эканамічна. Акрамя таго, мы ўпэўніліся, што людзі з задавальненнем займаюцца бортніцтвам, ганарацца сваёй справай. Гэта падкупае.

Істочнік: Родная прырода. – 2018. – № 6. – С. 50-51.